

เอกสารประกอบ
เวทีนโยบายสาธารณะมหาวิทยาลัยมหิดล ครั้งที่ ๓

ศาสนเสวนา

พุทธ-อิสลาม

ความรุนแรงและความสมานฉันท์

วันพฤหัสบดีที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๘

ณ ห้องประชุมเนกประสงค์ชั้น ๒ อาคารภาษาและวัฒนธรรม
สยามบรมราชกุมารี สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท
มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม

จัดโดย มหาวิทยาลัยมหิดล : ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อ
การพัฒนาชนบท คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ วิทยาลัยศาสนศึกษา คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ร่วมกับ : คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ (กอส.) มูลนิธิสาธารณะสุขแห่งชาติ (มสช.)
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และกรมกิจการพลเรือนทหาร กองบัญชาการทหาร
สูงสุด

คำนำ

สถานการณ์ในจังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ที่ทวีความรุนแรงตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ทำให้สังคมตกอยู่ในภาวะอึดอัดสับสน ‘ความไม่รู้’ ว่าใครเป็นผู้ก่อเหตุและเพื่อวัตถุประสงค์ใด นำมาซึ่งความตึงเครียด ความหวาดระแวง และความไม่ไว้วางใจกันระหว่างประชาชนต่างศาสนาและวัฒนธรรม ทั้งในพื้นที่สามจังหวัดภาคใต้และภาคส่วนอื่นของประเทศ จนน่าวิตกว่าภาวะดังกล่าวอาจ ‘เพาะเชื้อ’ ค่านิยมการแก้ปัญหาด้วยความรุนแรงในสังคม

มหาวิทยาลัยมหิดล เล็งเห็นว่าการแก้ไขความขัดแย้งที่รุนแรงต้องอาศัยการระดมความคิด สติปัญญา และการปฏิบัติชอบจากฝ่ายต่างๆ จึงก่อตั้งศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธีขึ้น เพื่อส่งเสริมการใช้ ‘สันติวิธี’ แก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยทั่วไปและในสามจังหวัดภาคใต้ โดยเฉพาะ นอกจากนี้ยังสนับสนุนองค์กรหรือหน่วยงานด้านสันติวิธีให้โยงใยกันเป็นเครือข่ายทั่วประเทศ เพื่อเป็นสื่อกลางถักทอความเข้าใจระหว่างคนไทยต่างศาสนา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม

‘สันติวิธี’ มิใช่ความอ่อนแอ การยอมจำนน หรือการหนีปัญหาดังที่หลายคนเข้าใจ แต่เป็นวิธีการอันก่อปรด้วยพลังสติปัญญา ความกล้าหาญ จินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์ ในอันที่จะแสวงหาและพัฒนาวิธีจัดการปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรง ที่เหมาะสมกับเงื่อนไขและบริบทของแต่ละสถานการณ์ เพราะวิธีการที่รุนแรงอาจดูเสมือนว่าสามารถกดขี่หรือระงับปัญหาลงได้ในระยะเวลาหนึ่ง กระนั้นความไม่พอใจ ความเกลียดชัง หรือความเป็นปฏิปักษ์ที่ยังแฝงตัวอยู่ เนื่องจากข้อขัดแย้งซึ่งยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถึงรากเหง้า อาจปะทุเป็นวัฏจักรใหม่ของความรุนแรง ตามแต่เงื่อนไขปัจจัยจะนำไป

หนึ่งในเครื่องมือสำคัญของสันติวิธี คือ ‘dialogue’ ที่มาจากรากศัพท์ว่า dia ซึ่งหมายถึง ผ่านหรือทะลุ และ logos ซึ่งหมายถึง ถ้อยคำ ‘dialogue’ จึงเป็น ‘การสานความหมายผ่านถ้อยคำ’ หรือที่ให้คำบัญญัติว่า ‘การสานเสวนา’

การสานเสวนาต่างจากบทสนทนาทั่วไป ตรงที่ไม่มีการคุกคาม ‘อัตลักษณ์’ ของฝ่ายใด เพราะมุ่งให้ผู้ร่วมสนทนารับฟังและเรียนรู้จุดยืนของกันและกัน บนพื้นฐานการเคารพความแตกต่าง โดยปราศจากการครอบงำ บีบบังคับ โน้มน้าว หรือชักจูงให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเปลี่ยนแปลงความคิด ความเชื่อของตน หากแต่เป็นการ ‘เรียนรู้’ และ ‘เติบโต’ ไปพร้อมกัน เพื่อน้อมนำสู่การ ‘เปลี่ยนแปลง’ จากภายใน อันเป็นกระบวนการตามธรรมชาติ

องค์ความรู้เรื่องกระบวนการสานเสวนาได้รับการประมวลและพัฒนาโดย ผศ. ดร. ปาโรชาต สุวรรณบุบผา สำหรับการเรียนการสอนในภาควิชามานุษยศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล กระทั่งเมื่อสถานการณ์ในสามจังหวัดภาคใต้ทวีความรุนแรง ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธีจึงได้ขอให้ ผศ. ดร. ปาโรชาต ริเริ่มนำกระบวนการนี้ไปเผยแพร่ ด้วยความมุ่งหวังว่า การสานเสวนา จะช่วยให้สามารถก้าวพ้นอคติ เพื่อเรียนรู้ความคิด ความเชื่อ

ความรู้สึกของกันและกัน ผู้การค้นหา 'ความหมาย' เบื้องหลังถ้อยคำ ซึ่งอาจนำไปสู่ 'คำตอบ' ต่อประเด็นปัญหาที่สังคมและชุมชนกำลังเผชิญอยู่ก็เป็นได้

ศูนย์ได้รับความร่วมมือจาก ผศ. ดร. ปาริชาติ เป็นวิทยากรการฝึกอบรมการสานเสวนาแก่เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน ผู้นำนักศึกษา และนักจัดรายการวิทยุในพื้นที่ เพื่อเป็นเครื่องมือเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการสร้างสันติสุขแก่สามจังหวัดภาคใต้ พร้อมทั้งขยายผลสู่การศึกษาความเป็นไปได้ของการนำเครื่องมือสานเสวนาไปใช้จัดการกรณีความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน ศูนย์ฯ ขอขอบคุณ ผศ. ดร. ปาริชาติไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี

มหาวิทยาลัยมหิดล

กันยายน ๒๕๔๘

คำนำ

กระบวนการสานเสวนา หรือ Dialogue เป็นเครื่องมือหนึ่งที่เปิดโอกาสให้บุคคลได้ฟังและเรียนรู้ลักษณะภววิสัย (objective) ของความเชื่อ ความคิดและจุดยืนอันหลากหลาย รวมทั้งเรียนรู้ลักษณะอัตวิสัย (subjective) ที่มีอารมณ์ ความรู้สึกที่แตกต่างกันระหว่างบุคคล

สานเสวนาเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้บุคคล กลุ่ม องค์กร รวมทั้งศาสนิกชนระหว่างศาสนา มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ดังเห็นได้จาก “ตัวอย่าง” การสานเสวนาในประวัติศาสตร์ศาสนา ศาสดาและผู้นำของแต่ละศาสนาได้ “สานเสวนา” กับศาสนิกชนของตนเอง (intra – religious dialogue) และกับศาสนิกชนต่างความเชื่อ (inter – religious dialogue) มากบ้างน้อยบ้างเป็นเวลาช้านานแล้ว

จึงอาจกล่าวได้ว่า สานเสวนาที่เราพูดถึงในบริบทปัจจุบัน ได้พัฒนาสืบเนื่องมาจากวิธีการศึกษาศาสนาแบบหนึ่งในชั้นเรียน หรือเป็นการนำศาสนาเปรียบเทียบมาประยุกต์ใช้ในบริบทปัจจุบันนั่นเอง และได้มีการพัฒนาเพิ่มเติมโดยได้นำการอธิบายของเดวิด โบห์ม (David Bohm) ในเรื่องการฟังอย่างลึกซึ้ง มาประกอบกับบทกวีเบื้องต้นของการสานเสวนาของเลียวนาร์ด สวิดเลอร์ (Leonard Swidler)

สานเสวนาที่กล่าวถึงในหนังสือนี้ได้ผ่านการทดลองใช้กับสถานการณ์จริงของพี่น้องทหาร ตำรวจ ข้าราชการ ชาวบ้าน ผู้นำนักศึกษา ผู้นำศาสนา นักจัดรายการวิทยุในจังหวัดชายแดนภาคใต้มาหลายครั้ง ทุกครั้งที่ได้นำเสนอกระบวนการสานเสวนาเพื่อการนำไปใช้ได้จริงนั้น พวกเรา-ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล ได้ “เรียนรู้” ประสบการณ์ใหม่ๆ จากพี่น้อง ซึ่งช่วยให้กระบวนการสานเสวนาพัฒนาเป็นลำดับ สานเสวนาเล่มนี้จึงเป็นผลจากการประมวลทฤษฎีที่กล่าวถึงเบื้องต้น เข้ากับประสบการณ์ที่เกิดจากสถานการณ์จริงดังกล่าว นอกจากนั้นข้อคิดเห็นอันมีค่าของผู้อำนวยการศูนย์ รศ.ดร.โคทม อาริยา และความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่ของศูนย์ ทุกท่าน มีส่วนร่วมสำคัญยิ่งในการทำให้คู่มือนี้พร้อมที่จะเผยแพร่ต่อไป

จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า สานเสวนาอันเป็นกระบวนการเรียนรู้ และเครื่องมือหนึ่งของการลดความขัดแย้งด้วยสันติวิธีนี้ จะได้รับการนำไปปฏิบัติและปรับใช้ให้เข้ากับชีวิต การทำงาน ในแต่ละบริบทและสถานการณ์ ให้แพร่หลายยิ่งขึ้น เพื่อ “สันติสุขที่ยั่งยืน” อันเป็นความปรารถนาของเราทุกคน

ผศ.ดร.ปาริชาติ สุวรรณบุบผา
ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี
มหาวิทยาลัยมหิดล
ศาลายา นครปฐม
๓๑ สิงหาคม ๒๕๔๘

๑

ความหลากหลาย

อัตลักษณ์ (identity) ของมนุษย์ที่แตกต่างกัน มีที่มาจาก ภาษา ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ศาสนา เพศ สถานภาพทางสังคม วัย การศึกษา หน้าที่การงาน ฯลฯ

อัตลักษณ์ที่แตกต่างช่วยให้สังคมดำเนินไปอย่างมีสีสัน สอดคล้อง และสมดุลยิ่งขึ้น ขณะเดียวกัน ก็อาจทำให้เกิดการแบ่งเขาแบ่งเราขึ้นได้ หากมีอคติหรือความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับอัตลักษณ์

๒

ความหลากหลาย หมายถึง ความแตกต่าง

แต่ท่ามกลางความหลากหลาย ก็มี **เอกภาพ** หรือ **จุดร่วม** เกิดขึ้นได้

ความแตกต่างจึงไม่ได้หมายถึง**ความแตกแยก**

๓

การหลีกเลี่ยงที่จะรับรู้ **“ความแตกต่าง”** ทำได้ยากในปัจจุบัน

เนื่องจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การคมนาคมขนส่ง และระบบสารสนเทศ การปฏิสัมพันธ์จึงเป็นไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง

โลกาภิวัตน์ จึงทำให้โลกทั้งโลกเป็นโลกเดียวกัน เราจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงโอกาสที่จะต้องปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

๔

นอกจากนั้น เป็นเรื่องปกติธรรมดาที่ทุกคนมีแนวโน้มที่จะ **คิด ทำ พูด** ว่า.... ภาษา วัฒนธรรม และความเชื่อ **ของตนดีที่สุด ถูกต้องที่สุด (Exclusivism)**

๕

แม้ว่าทั้งโลกจะเป็นโลกเดียวกัน แต่ความแตกต่างก็ยังคงดำรงอยู่

ท่าอย่างไรเราจึงจะอยู่ร่วมกันอย่าง **สงบสันติ**

ท่ามกลาง **ความแตกต่างหลากหลาย** ในปัจจุบัน

๖

จึงขอเสนอ ... วิธีการปฏิสัมพันธ์กับผู้ที่มีความแตกต่างจากเรา ด้วย **วิถีคิดแบบยอมรับ**

๑. เคารพในตัวตนและอัตลักษณ์ของผู้อื่น และสัมพันธ์กันแบบ **เขาเป็นเขา**
๒. เชื่อว่าความเชื่อ วัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิตของทุกคนล้วนมีคุณค่า และทำให้ชีวิตของคนคนนั้นมีความสุขได้เช่นกัน ซึ่งความเชื่อเช่นนี้เป็นการยอมรับพหุลักษณะ (Pluralism)

๗

๘

วิธีปฏิบัติตนในสังคมพหุลักษณะ

๑. ต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อเราอย่างไร เราก็จะปฏิบัติต่อเขาอย่างนั้น
๒. ไม่ต้องการให้ผู้อื่นปฏิบัติต่อเราอย่างไร เราก็จะไม่ปฏิบัติต่อเขาอย่างนั้น

๙

ทุกศาสนาสอน **จริยธรรมโลก (A Global Ethic) ***

๑. เคารพคุณค่าทุกชีวิต (Have a respect for all life)
๒. ปฏิบัติกับผู้อื่นด้วยความซื่อสัตย์และยุติธรรม (Deal honestly and fairly)
๓. คิด ทำ พูด แต่สิ่งที่จริง (Speak and act truthfully)
๔. เคารพและเมตตาภรรณาซึ่งกันและกัน (Respect and love one another)

(*Hans Kung, (2003). "A Global Ethic: Development and Goal" in *Interreligious*

Insight.vol.1.no1.January)

๑๐

สานเสวนา เป็น กระบวนการสื่อความหมายและเรียนรู้เพื่อเข้าใจตนเองและผู้อื่น

๑๑

สานเสวนา (Dialogue)**

คือ การสานความหมายที่เกิดจากการฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep listening)

(** David Bohm, <http://www.thedialoguegrouponline.com/whatsdialogue.html>)

๑๒

ฟังอะไร...

ฟัง ตัวเอง

ฟัง ผู้อื่น

ฟัง ความเงียบ

ฟัง ผลของการฟัง ตัวเองและผู้อื่น

๑๓

ฟังเพื่ออะไร...

เพื่อ หาความหมายด้วยกัน

เพื่อ การมีส่วนร่วม

เพื่อ ให้เกิดการยึดเหนี่ยวแท้จริง

๑๔

การฟังอย่างลึกซึ้ง จะช่วยให้ ก้าวพ้นอคติ

ซึ่งจะช่วยปรับการมองความคิดของคนอื่นที่ไม่เหมือนเรา

จากที่มองว่า **ผิด** เป็นมองว่า **ต่าง** เท่านั้น

๑๕

สานเสวนา ทำได้ ๓ ระดับ

๑. ระดับคำสอน (Dialogue of doctrine)
๒. ระดับประสบการณ์ (Dialogue of experience)
๓. ระดับชีวิตที่ร่วมกันแก้ปัญหา (Dialogue of life)

๑๖

เนื่องจากการสานเสวนาทำได้หลายระดับ ทุกคน จึงสามารถร่วมสานเสวนาได้...

ไม่ว่าจะเป็น ข้าราชการ ชาวบ้าน ทหาร ตำรวจ
นักวิชาการ นักการศึกษา นักจัดรายการวิทยุ ฯลฯ

๑๗

การสานเสวนาจึงมีใช้การพูดและการฟังซึ่งกันและกันอย่างเดี่ยวเท่านั้น

แต่สามารถนำไปปฏิบัติเพื่อการลดปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วย

ตัวอย่างการใช้กระบวนการสานเสวนาเพื่อป้องกันความขัดแย้ง

๑. กิจกรรมการสานเสวนาเรื่องป่าสมุนไพรร เพื่อป้องกันความขัดแย้งระหว่างชาวบ้าน ต.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี และเจ้าหน้าที่รัฐ
๒. กิจกรรมสานเสวนาเรื่องปัญหามลพิษขยะ หมู่บ้านควนโนรี อ.โคกโพธิ์ จ.ปัตตานี

๑๘

ดังนั้น สานเสวนา จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งในการทำความเข้าใจกัน

เพื่อลดปัญหา ด้วย สันติวิธี

๑๙

นอกจากนั้น สานเสวนา*** ยังเปิดพื้นที่ให้เกิด

การเรียนรู้ ความคิด ความเชื่อ จุดยืนที่แตกต่าง

การเจริญเติบโต เกิดความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ

การเปลี่ยนแปลง เรื่องที่เข้าใจผิด อคติที่มี

การร่วมมือ ทำงานเพื่อความสุขของชุมชนและสังคม

(***Leonard Swidler (1987). *Toward a Universal Theology of Religion*, New York: Orbis Books)

๒๐

สำคัญ! सानเสวนา ไม่ได้มุ่งเปลี่ยนแปลงเจตนาของผู้อื่น

หากมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจาก “ภายใน”
ตามกระบวนการที่เป็นธรรมชาติ ไม่ใช่การบังคับ

๒๑

กติกาเบื้องต้นของการसानเสวนา

พัฒนาจาก *Dialogue Decalogue* ของ Leonard Swidler

ข้อที่ ๑ ไม่มีวาระซ่อนเร้น (Hidden agenda)

- ไม่ใช้การसानเสวนาเพื่อวัตถุประสงค์ที่ไม่ชอบ หรือมีเป้าหมายแอบแฝง

๒๒

ข้อที่ ๒ ปฏิสัมพันธ์กันอย่างมนุษย์

- ปฏิสัมพันธ์ต่อกัน “แบบคน” ไม่ใช่ “วัตถุสิ่งของ”
- ปฏิบัติต่อผู้อื่นเช่นเดียวกับที่เราต้องการให้เขาปฏิบัติต่อเรา

๒๓

ข้อที่ ๓ เท่าเทียม

- ทั้งสองฝ่ายต่าง “ให้และรับ”
- หลีกเลี่ยง การครอบงำหรือความคิดจักรวรรดินิยม (imperialism)
ระวังความรู้สึกว่า “ฉันเหนือกว่า”
- เตือนตัวเองอยู่เสมอว่า ไม่มีใคร ด้อยกว่า หรือ เหนือกว่า ในกระบวนการसानเสวนา

มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน

๒๔

ข้อที่ ๔ จุดยืนชัดเจน

- บอกจุดยืน – ตำแหน่งของตนเองให้ชัดเจน
- กล้าที่จะเปิดหู – เปิดใจ ฟังความเห็นที่แตกต่าง
- กล้าที่จะฟังว่าผู้อื่นเข้าใจและเห็นว่าเรามีจุดยืนเช่นไร

๒๕

ข้อที่ ๕ ไม่ด่วนสรุปและตัดสินผู้อื่น

ระวังที่จะไม่ใช่ ความเชื่อของเรา

วัฒนธรรมของเรา

ชาติพันธุ์ของเรา

ไปตัดสินว่าผู้อื่น “ผิด” ควรกรองอคติด้วยการฟังอย่างลึกซึ้ง

๒๖

ข้อที่ ๖ ใจกว้าง

- รับฟังความคิด – ความเชื่อที่แตกต่างในบรรยากาศที่เคารพและเข้าใจ
- วงสานเสวนาที่มีคุณธรรม (a virtuous circle) จะสร้างสรรค์บรรยากาศที่ปลอดภัย โปร่งทำให้ผู้ร่วมสนทนากล้าวิพากษ์วิจารณ์ความคิด – ความเชื่อของตนเองและกลุ่มได้ (self – criticism)

๒๗

ข้อที่ ๗ ซื่อสัตย์และจริงใจ ทั้งต่อตัวเองและต่อผู้เข้าร่วมสนทนา

หลีกเลียง การยอมรับแบบขอไปที (Lazy tolerance)

๒๘

ข้อที่ ๘ ไว้วางใจผู้อื่น

ผู้อื่นก็มีเหตุผลที่ดี และสามารถหาทางออกที่ดีได้เช่นกัน

๒๙

ข้อที่ ๙ ไม่ปะปนหลักการกับการปฏิบัติ

เมื่อผู้หนึ่งพูดหรือถามเรื่องหลักการ ก็พูดหรือตอบเรื่องหลักการ
เมื่อผู้หนึ่งพูดหรือถามเรื่องการปฏิบัติ ก็พูดหรือตอบเรื่องการปฏิบัติ

๓๐

ข้อที่ ๑๐ สานเสวนาไม่ใช่คำตอบสุดท้ายของทุกปัญหา

หากเป็นกระบวนการซึ่งต้องใช้เวลา อันเป็นทางเลือกสู่การจัดการปัญหาร่วมกันอย่างเป็นองค์รวม โดยอาศัยทั้งร่างกาย – แรงใจ ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๓๑

สานเสวนาเปิดพื้นที่ความจริงอันจะทำให้คนรู้สึกมีอิสระภาพ

อย่างไรก็ตามระหว่างการสานเสวนา อารมณ์-ความรู้สึก ต่าง ๆ เช่น ความเครียด อาจเกิดขึ้นได้

แต่อารมณ์ต่าง ๆ ควรแสดงออกในแนวทางแห่ง “สันติ” เท่านั้น

๓๒

ดังนั้น
สานเสวนา **จึงท้าทาย** ความเป็น

“มนุษย์ที่แท้”
“พุทธแท้”
“มุสลิมแท้”
“คริสเตียนที่ศรัทธา”
ของทุกคน

แม้บุคคลจะอยู่ในความแตกต่างหลากหลาย
แต่ก็สามารถที่จะฟัง เปิดใจ ยอมรับและร่วมมือ
เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันอย่าง “สันติ” ได้ในที่สุด

สานเสวนาจึงสัมพันธ์กับ **การพัฒนาจิตวิญญาณภายใน**
เป็นการเชื่อมโยงภายนอกกับภายใน (outer work ↔ inner work)

เกื้อกูล แต่
ไม่ก้าวก่าย
เข้าใจ แต่
ไม่ปะปน

บทส่งท้าย

การสานเสวนาเป็นเครื่องมือการเรียนรู้และทำความเข้าใจในหมู่ผู้เข้าร่วมสานเสวนา โดยเฉพาะในกรณีที่มีจุดยืนและความเชื่อต่างกัน อาจจำเป็นต้องร่วมสานเสวนากันบ่อยครั้ง จนผู้เข้าร่วมสานเสวนามีการเปลี่ยนแปลงในทางบวก คือรู้จักตนเองและผู้อื่นมากขึ้น มีมุมมองต่อชีวิตที่กว้างขึ้น เป็นต้น

ความเชื่อที่ต่างกันไม่ได้หมายความว่าต้องมีความขัดแย้งกัน ในกรณีเช่นนี้กระบวนการสานเสวนาอาจเริ่มได้ทันทีโดยไม่ต้องเตรียมการล่วงหน้าก่อน แต่ถ้ามีความขัดแย้งกันอยู่ การสานเสวนาที่ไม่มีการเตรียมการล่วงหน้าอาจไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรจะเป็น การพูดคุยเพื่อเข้าใจกันอาจกลับกลายเป็น ‘การวิวาทะ’ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นจึงควรมีการเตรียมการโดยทำความเข้าใจเรื่องกฎและกติกาในการสานเสวนาล่วงหน้า เพื่อความเข้าใจและความราบรื่นของกระบวนการ อันจะนำไปสู่บรรยากาศของการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ การสานเสวนาจึงอาจมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนการสานเสวนา

๑. เตรียมความคิด ท้าที่ ต่อการสานเสวนา
๒. ผู้เข้าร่วมการสานเสวนารับทราบและยอมรับการสานเสวนา

๓. เตรียมประเด็นที่จะนำเสนอระหว่างการสานเสวนา
๔. เข้าสู่การสานเสวนา โดยมีเป้าหมาย คือเพื่อความเข้าใจ มิใช่มุ่งเปลี่ยนแปลงผู้ใด ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นก็ให้เป็นไปโดยธรรมชาติ
๕. ใช้กติกากการสานเสวนา ทั้งบังคับกันอย่างสุภาพ หากผู้ใดเผลอตัวออกนอกกติการะหว่างการสานเสวนา
๖. สรุปการสานเสวนา ว่าเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นมากขึ้นเท่าไร และความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นจะนำไปสู่ความร่วมมือกันมากขึ้นในทางปฏิบัติได้หรือไม่
๗. ติดตามผล เช่น มีการพบปะ มีกิจกรรมร่วมกัน มีการสานเสวนาครั้งต่อ ๆ ไป